

LES EDICIONS DE L'ANY VERDAGUER Isidor Cònsul

El passat mes de juny, quan les campanades de cloenda tancaven els divuit mesos de l'Any Verdaguer, els estudiosos del poeta, els editors, les entitats culturals i els ciutadans vinculats al món de les lletres han rebut el volum de la *Memòria de l'Any Verdaguer* i el detall dels actes que, en forma d'exposicions, conferències, simposis, muntatges teatrals, lectures, edicions, programes audio-visuals i un etcètera d'accions de tota mena s'han celebrat, durant aquest any i mig, amunt i avall dels Països Catalans. Adjunta a la tramesa, una carta del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya ho aprofita per accentuar-ne l'èxit amb enraonat cofoisme i, ni que sigui per acció indirecta, el capitalitza en termes d'imatge. Res a dir-hi perquè la *Memòria* fa goig i el resultat final sembla tan bo que haurà deixat sorpresa la pròpia empresa. Encara més, si algú recorda que la campanya per homenatjar amb dignitat els cent anys de la mort de Verdaguer (1902-2002) no va acabar d'endegar fins després de la denúncia de mitja dotzena de papers a la premsa que, a més de reclamar-ne la urgència, remarcaven el greuge comparatiu amb l'altra efemèride del 2002, els cent cinquanta anys del naixement d'Antoni Gaudí (1852-1926). Per sort, aquesta vegada l'autoritat va tenir bon joc de cintura, va saber reaccionar a temps i tothom s'hi va abocar amb generositat i entusiasme.

Tot i això, enllà de la bona jeia que presenta l'esmentada *Memòria*, és hora de demanar-se què en quedarà d'aquest *Any Verdaguer* de divuit mesos? I no costa gaire adonar-se que, bàsicament, quedaran les edicions que s'han fet de l'obra del poeta, alguns estudis, tres bons catàlegs d'exposicions – *Gaudí-Verdaguer*; *Verdaguer, un geni poètic* i *Verdaguer des de Ponent*– i, per damunt de tot, l'entrada per primera vegada d'una tria de lectures del poeta de Folgueroles en els programes de l'ensenyament secundari. Remarco aquest punt escolar, que és poc vistós i llueix menys que no pas una exposició, perquè crec que suposa un dels guanys més importants de l'*Any Verdaguer* i ens acosta al mateix rengle de les literatures amb una mica d'autoestima i decòrum. O és que algú pot imaginar-se un minyó francès que no hagi llegit alguna cosa de Moliere, Flaubert o Baudelaire? O un batxiller espanyol sense les lectures de *La Celestina*, el *Lazarillo de Tormes* i textos de Cervantes? O l'alemanyet de torn sense un coneixement del *Werther*, de Goethe? Tot és important, és clar, però de les exposicions, al cap i a la fi, només en queda el catàleg; de les conferències, taules rodones i lectures, el record d'alguna foto fugissera pel futur, i dels

muntatges diversos, a tot estirar, un enregistrament de vídeo o en DVD si ens fem els moderns. Perquè Verdaguer, i qualsevol altre escriptor imprescindible en una història literària, continuï amb el paper de ser referència de passat, projecció de futur i model del geni de la llengua, el que cal són edicions dignes i bones lectures escolars: que els estudiants de secundària i els universitaris els trobin a les aules i s'hi familiaritzin, els remenin i s'hi barallin i, si pot ser, els gaudeixin més enllà de ser punts de programa i matèria d'examen. En aquest context, al costat de les diverses antologies que s'han publicat, unes de noves i altres recuperades, crec que val la pena destriar l'encert didàctic del professor Llorenç Soldevila en la seva edició de *Canigó* (Edicions Proa), així com la proposta *Jacint Verdaguer. Home, poeta, romàntic* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat), actualització ampliada del material del programa "El gust per la lectura", del Departament d'Ensenyament e la Generalitat de Catalunya, per al curs 1994-95.

LES EDICIONS

L'altre guany d'aquest any i mig de protagonisme verdaguerià ha estat l'abundosa publicació de les obres del poeta, tant les que han aparegut en format d'edició crítica, és a dir, amb estudi introductori, aparat de variants i fixació definitiva del text (i em refereixo, pel que fa l'any 2002, a *L'Atlàntida*, preparada per Pere Farrès, i a l'edició de *Pàtria*, a cura de Ramon Piñol), com les de criteri més divulgatiu, a l'estil de les voluntarioses edicions del professor Narcís Garolera (*En defensa pròpia, Pàtria, Montserrat, Al cel i Aires del Montseny*, entre altres), amb pròlegs afinats, en el cas de les dues darreres, a cura de Narcís Comadira i de Jordi Castellanos, respectivament.

En aquest context d'estudi i divulgació, un dels projectes de mèrit ha estat l'inici d'edició, en tres volums, de *Totes les Obres* de Verdaguer per part d'Edicions Proa, així com la confluència d'una sèrie de llibres d'estirp diversa que, tot i ser importants, no han estat gaire tractats pels mitjans de comunicació. L'esmentada *Memòria* de l'any Verdaguer, quan passa revista a l'apartat d'estudis, edicions i reedicions, dóna fins a una seixantena de títols que han anat sortint durant la campanya. L'objectiu d'aquest paper panoràmic és significar-ne uns quants i adreçar-se a les novetats que considero notables i que fóra bo que no passessin gaire de puntetes pels prestatges de les llibreries. En dono notícia en ressenyes que per força han de ser breus.

* ***Jacint Verdaguer i Montserrat***, de Francesc Xavier Altés i Aguiló. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002

El llibre és un estudi detallat de la relació de Verdaguer amb Montserrat des del temps que el poeta era seminarista fins al mateix moment de la seva mort. L'autor, besnét de l'impressor barceloní Francesc Altés i Alabert, que vivia a Sarrià i fou editor i amic de Verdaguer, ha tingut accés als arxius de la família i als de Montserrat, i el seu treball es converteix en un estudi molt documentat, no només de les relacions de mossèn Cinto i Montserrat, sinó també d'aspectes vinculats al procés de l'edició definitiva de *Montserrat* i del llibre *Santa Eulària*, apareguts tots dos, l'any 1899. En aquest sentit, una aportació que em sembla cabdal i que ha estat, d'altra banda, font de sospita continuada entre els verdaguerians, és la certesa que mossèn Cinto continuava corregint els seus textos sobre les galeres mateixes del procés d'impressió. Així ho demostra Xavier Altés i Aguiló en el cas de l'edició definitiva de *Montserrat* (1899). Amb la qual cosa també queda clar que els manuscrits del poeta, per més avançats que es trobin en la seva redacció, no s'han de considerar mai textos definitius. Quan surten variants entre el darrer manuscrit i el paper imprès, es pot dir, amb seguretat, que és fruit de la minuciositat d'un escriptor que continuava polint i llimant els seus textos sobre les galeres de la mateixa impremta.

* ***Verdaguer i el Maresme***, a cura de Manuel Llanas i Llorenç Soldevila. Ajuntament de Caldes d'Estrac, 2002.

En un volum il·lustrat i de bella presentació, Manuel Llanas i Llorenç Soldevila han resseguit els contactes, les visites i les relacions personals del poeta amb diferents poblacions del Maresme: Caldes d'Estrac, Arenys de Mar, Arenys de Munt, Argentona, Canet de Mar, Mataró, Premià de Dalt, Sant Andreu de Llavaneres i Vilassar de Mar. Aquesta relació va començar cap a 1880 quan, a Caldes d'Estrac, hi vivia son cosí, Joaquim Salarich, malalt d'asma, que mirava de refer-hi la salut mentre feia ell mateix de metge a les termes i preparava *Apuntes para la historia de Caldas de Estrach (vulgo) Caldetas* (1882). Aquest lligam amb Caldetes s'intensificà quan els López hi bastiren la casa d'estiueig coneguda com la Torre de les Orenetes, on acostumava a retirar-s'hi Claudi López a reposar, mirant de trampejar els problemes d'una salut cançonera. Solia acompanyar-lo Verdaguer que, endut per la tafaneria d'un temperament caminador, dedicava temps a campar pels entorns: a l'ermita del Remei d'Arenys de Munt, a can Milans de Sant Vicent de Montalt i al Santuari de la Misericòrdia, entre altres.

Entre els textos literaris inspirats o escrits en geografies del Maresme el lector hi trobarà tres belles proses, *Lo gafarró* (del qual es presenta una primitiva versió amb el títol de *Lo xarrupí*), *Lo Corpus en Argentona* i *Los guitarrers de la Cisa*; diferents poemes com *La puntaire*, *Coronació de la Verge de la Mercè*, *Al cardenal Vives* i un dels poemes més transcendents de Verdaguer, l'impressionant *Vora la mar*.

* **Jacint Verdaguer. Autobiografia literària**, a cura de Ricard Torrents. Eumo Editorial. Vic, 2002.

Ricard Torrents és un dels coneixedors més conspicus de la vida i de l'obra de Verdaguer i va fer notar, anys enrere, la importància que tenien els pròlegs que el mateix poeta havia anteposat a bona part dels seus llibres. Ho són, tant per la manera de reflexionar-hi en veu alta sobre temes i qüestions poètico-literaris, com per l'habilitat que hi demostren en la funció de presentar en públic el propi poeta. El cas és que constitueixen una brillant novetat, entre els escriptors del seu temps, i Verdaguer va saber-los confegir amb prou traça perquè, a més de funcionar-li com una peça literària harmònica dins del volum que calia, quan el lector els llegeix un darrere de l'altre s'adona que constitueixen, com demostra aquest llibre, una coherent i esplèndida autobiografia literària.

Així és l'esperit del volum que presenta, prologa i comenta de manera lúcida Ricard Torrents, fent que es donin la mà, un rere l'altre, els pròlegs que va escriure a disset de les seves obres: des de l'estrena a *Dos màrtirs de ma pàtria* (1865) fins al pòstum *Al cel* (1903), als quals suma, per raons òbvies, el *Primer discurs de la font del Desmai* (1867). Tot plegat conforma un conjunt de reflexions poètiques que fan més entenedores les claus estètiques de l'escriptor i la seva evolució, i posen de relleu, al mateix temps, les trampes i artificis d'un poeta que sabia molt bé el pa que s'hi donava en cada cas i de quina manera, segons les circumstàncies, li calia presentar-se en públic. No fan sinó revelar, un cop més, el geni d'un escriptor excepcional.

* **Rutes del paisatge. Verdaguer**. Textos d'Àngels Verdaguer, Xavier Roviró i Ramon Gual. Publicat per l'Institut del Paisatge Urbà i Ajuntament de Barcelona, i imprès per Editorial Mediterrània (2002).

Aquesta és una proposta turística i didàctica de força interès per a divulgar els eixos de la vida i l'obra de Verdaguer passejant, amb el poeta sota el braç, per les geografies que li foren més familiars. El conjunt és format per un llibre que presenta

textos introductoris i mostres literàries, relacionats amb cadascun dels indrets per visitar, i un CD rom que, si cal, converteix la lectura en audició, tant per les informacions sobre cada ruta en concret com dels textos de Verdaguer que fan al cas. Un llibre, doncs, pràctic, útil i amè

Les visites i excursions que s'hi contenen són estructurades en tres blocs referits a les tres geografies cabdals de la vida de Verdaguer: el primer abraça Barcelona, anomenada *La ciutat dels tres turons*, i ressegueix els espais de la vida professional del poeta, els indrets on va viure, triomfar i patir prop de trenta anys, entre 1874 i 1902. El segon bloc, *La cara Ausona* (Folgueroles, Vic i la comarca), s'adreça als topants familiars, al marc daurat de la infantesa i als paisatges adolescents del seminari i de can Tona, fins que va cantar missa i li tocà exercir el seu ministeri a Vinyoles d'Orís. *Canigó*, finalment, entès en sentit ampli, des de Prats de Molló i la Presta fins a Perpinyà, recull la relació del poeta amb la Catalunya Nord centrada, sobretot, en l'elaboració de *Canigó* (1885), però també com a record d'un primer refugi per a Verdaguer i els seus amics capellans (Collell i Torras i Bages, entre altres), fugint de la inestabilitat política de començaments de l'any 1874.

***Anuari Verdaguer 1997-2001.** Publicació sota l'impuls de la Societat Verdaguer. Edició d'Eumo Editorial i la Universitat de Vic. 2002.

L'*Anuari Verdaguer*, publicació destinada a promoure estudis sobre Verdaguer, va néixer l'any 1986 i, fins al 1992, va anar publicant-se de manera regular. El que havia de ser el número vuit, però, corresponent a 1993, es va convertir en un número doble, 1993-1994, i va passar el mateix amb el novè lliurament, 1995-1996. D'aleshores ençà, el temps de publicació s'ha espaiat encara més i el darrer lliurament, el que fa deu, aplega cinc anys, entre 1997 i el 2001. Una nota editorial explica que la causa de la interrupció ha estat la manca de suport econòmic, i alerta d'un futur que no sembla pas falaguer: *Tenim confiança*, diu l'esmentada nota, *que la notable activitat que enguany està desenvolupant la Societat en diversos àmbits tindrà continuïtat en els propers anys i assegurarà, també, la publicació de l'"Anuari"*.

Els deu volums que fins ara conformen el corpus d'*Anuari Verdaguer* recullen una notable aportació d'estudis sobre el poeta de Folgueroles i no cal dir que una hipotètica fi de la publicació seria una pèrdua lamentable, a més d'una vergonya en termes de política cultural. Qui sap si no posaria en dubte la mateixa inèrcia de l'Any

Verdaguer que, tot i ser molt positiu en general, ha esmerçat esforços a accions molt més prescindibles que no pas la continuïtat de l'*Anuari Verdaguer*.

Entre les prop de quatre-centes pàgines d'aquest volum, el lector trobarà estudis que parlen del misticisme de Verdaguer vist per Carles Riba (Jordi Malé), de la recepció coetània de *Pàtria* (1888) (Ramon Pinyol) i de la influència d'Hesíode en Verdaguer (Albert Vitrià). També un seguiment de la recepció de Verdaguer per part del "Diari de Barcelona" (Antònia Tayadella), dues sàtires contra Verdaguer enviades als Jocs Florals de 1874 (Xavier Vall), una carta inèdita de Verdaguer a Amadeu Vives (Margarita Tintó) i treballs diversos sobre la literatura de Jaume Collell, Narcís Oller i Yxart. En el benentès que l'*Anuari Verdaguer* no es planta, només, davant del poeta de Folgueroles sinó que estén la seva mirada sobre tot el XIX, el Segle Romàntic.

***Manuscrits verdaguerians de revelacions exorcismes i visions.** Volum II. **Quaderns d'exorcismes.** Estudi introductor de Joan Bada. Establiment del text d'Amadeu-J. Soberanas. Apèndix codicològic de Joan Santanach. Editorial Barcino. Barcelona, 2002.

El segon volum dels *Manuscrits verdaguerians de revelacions, exorcismes i visions* conté un gruix important de les anotacions personals del pobre mossèn Cinto en les sessions exorcistes que celebraven a la casa anomenada d'oració, al quart pis del número set del carrer Mirallers, una referència que és absent, per cert, en la *Ruta Verdaguer* ressenyada en aquest mateix panorama. Aquestes sessions es van escaure entre el 23 de maig de 1890 i el 3 de novembre de 1892, i si he dit que el volum conté un gruix important de les experiències anotades per Verdaguer és perquè les llibretes d'exorcismes que ara es publiquen són tres de les quatre conegudes: els números I, III i IV. La que duia el número II va ser sostreta de l'arxiu de Ripoll entre 1960 i 1964, i segons que explica Josep Junyent i Rafart en el pròleg del volum anterior (*Manuscrits verdaguerians de revelacions, exorcismes i visions (I). Llibretes de visions de Teresa*, 1994), un estudiós a qui havia deixat el manuscrit mai no el va tornar.

Si més no, aquesta edició serveix per tancar, un segle després de la mort de mossèn Cinto, els enigmes i misteris d'un tema envedreït i polèmic, vist sovint com a causa d'escàndol, motiu immediat de l'expulsió de Verdaguer de casa López i foc que van atiar sense contemplacions els seus contraris per tractar-lo de beneït i de boig. L'edició, que és un encert, s'il·lumina amb un llarg estudi a càrrec de Joan Bada,

continuador dels estudis de Josep Junyent, i que emmarca l'afer del xarmpió exorcista en el context canviant de l'església catòlica del darrer terç del XIX.

Totes les tries són subjectives i la mitja dotzena de llibres que ha sortit són els que considero de més interès per tal de continuar avançant en un millor coneixement de Verdaguer. Pot arrodonir-se amb altres propostes singulars, com el curiós *Del Canigó a l'Aneto* (Pagès Editors), a cura de Curt Wittlin i Narcís Garolera, que plaurà sens dubte al món excursionista, i un altre d'estirp més pedagògica, *Jacint Verdaguer, l'home que creava móns* (Eumo Editorial), de Carme Bernal i Carme Rubio. També l'inventari de la producció religiosa de Verdaguer en forma de petits impresos com ara els goigs, les cobles i els himnes, aplegada i comentada per Joan Carreres i Pera a *Els goigs de mossèn Cinto* (Editorial Claret) i encara recomanaria, per tancar, els quatre papers verdaguerians aplegats per Josep Massot i Montaner en el seu darrer llibre, *Escriptors i erudits contemporanis. Tercera sèrie* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat).

Com una coda, es pot fer un cop d'ull als dossiers que han dedicat revistes i diaris al centenari de la mort de Verdaguer i, posats a remenar, m'han semblat força útils els dos que va publicar "Serra d'Or" (febrer i abril de 2002), el de "Nexus", revista de la Fundació Caixa de Catalunya (desembre de 2002) i el de "Revista de Girona" (març-abril de 2003). Realment, la collita editorial de l'*Any Verdaguer* ha estat esplèndida i podem, amb legítim orgull, felicitar-nos-en tots plegats.

Isidor Cònsul